

Valtiot hajoavat ja yhdentyvät – mitä tapahtuu vertailevalle politiikan tutkimukselle?

ERKKI BERNDTSON

ABSTRACT

Disintegrating and integrating states – what will happen to comparative politics?

Comparative politics as a recognized subfield of political science was a result of both the breakdown of colonialism and the rise of behavioralism in American political science after the Second World War. The formation of new nation states has continued to this very day, although the reverse trend of global integration (through the global economy, media and social interaction) has increased in importance. Developing the proper method for comparative politics in this situation, the problems of behavioralism (the emphasis on structural-functionalism and survey research, the narrow concept of political culture) must be avoided, although it is also possible to learn from them. Comparative politics must be based on the inherent processes in every society: politics, work and symbolic interaction. States are flexible political spaces which are continuously rearranged and which are to be understood as specific political cultures. Because of differences in size, population and internal fragmentation, the comparison of states can only be meaningfully carried out, however, in relation to their position in the world system.

1. Vertaileva politiikan tutkimus kansainvälispoliittisen muutoksen ilmentymänä

Yksittäisten valtioiden ja maailmanyhteisön suhteet ovat viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana kokeneet ratkaisevan muutoksen. Kansainvälinen liiketoiminta toimii globaalisti yhä harvempien rajoitusten kahlitsemana ja ihmisten välinen vuorovaikutus yli rajojen on entistä helpompaa. Samalla maailmanyhteisö pyrkii kuitenkin luomaan entistä moninaisimpia kansainvälisiä regiimejä vastatakseen kansainvälistymisen välttämättä mukanaan tuomiin ongelmiin. On selvää, että seurauksena on jatkuvia ristiriitoja kansallisvaltioiden ja maailmanyhteisön välillä. Varsinkin kansainvälinen talousjärjestelmä vaikuttaa kaikkien maiden kansalaisten elinehtoihin, mutta heidän poliittinen toimintansa voi tapahtua edelleen

pääasiassa kansallisvaltioiden sisällä (Teivainen 1994, 25). Tämä ristiriita on vielä usein jäsenytymättömän, mutta se ilmenee uudenaikaisina yrityksiinä vaikuttaa sekä kansalliseen että kansainväliseen vallankäyttöön, on sitten kyse vaatimuksista demokratisoida eri maiden ulkopoliittista päätöksentekoa tai kritiikki Euroopan unionin demokraatiavajetta kohtaan.

Politiikan tutkimus tieteenalana tuntuu kuitenkin kulkevan jäljessä tästä kehityksestä. Tutkimus on edelleen pääsääntöisesti yksittäisiin maihin kohdistuvaa ja se tutkimus mitä nimitetään vertailevaksi politiikan tutkimukseksi on usein ongelmallista. Tieteenalalla tapahtunut kansainvälistyminen on tarkoittanutkin lähinnä kansallisten tutkimusten vertailua keskenään ilman yhteistä teoreettista viitekehystä tai sitten tämä viitekehys on ollut peräisin jostakin tieteenalan kes-

kuskusvaltiosta, useimmiten Yhdysvalloista. Metodologisesti keskeinen ongelma onkin, missä määrin nykyinen vertaileva politiikan tutkimus pystyy tavoitteensa saavuttamaan.

Vertaileva politiikan tutkimus käsitteenä on sinänsä paradoksaalinen, sillä kaikki politiikan tutkimus on luonteeltaan vertailevaa. Jos kaikki olisi samaa, ei olisi mitään selitettävääkään. Vain erot nostavat esiin ongelmia ja vaativat selittämään niitä. Toisaalta erot ovat myös ihmisten tekemiä konstruktioita, joilla on perusteensa heidän tarpeissaan ja tavoitteissaan. Käsitteiden tarkkuus ja vertailun taso riippuvatkin aina tutkimuksen tarkoituksesta. Näitä yleisiä vertailevan tutkimuksen lähtökohtia ei voida unohtaa silloinkaan kun puhutaan erityisestä vertailevasta politiikan tutkimuksesta politiikan tutkimuksen osa-alueena. Kyse on näet tällöin valtioiden vertaamisesta toisiinsa, jolloin vertaileva politiikan tutkimus on itse asiassa osa valtioteoriaa. Eri valtiot ovat koettu erilaisiksi ja niiden erilaisuudella on nähty olevan myös käytännöllisiä seurauksia.

Tieteenhistorian näkökulmasta katsoen tästä lähtökohdasta syntynyt erityinen vertaileva politiikan tutkimus politiikan tutkimuksen osa-alueena alkoi kehittyä Yhdysvalloissa toisen maailmansodan jälkeen. Väite ei tarkoita sitä, etteivät amerikkalaiset politiikan tutkijat olisi harjoittaneet muihin maihin kohdistuvaa tutkimusta aikaisemminkin. Vieraiden valtioiden tutkimus oli ollut keskeinen osa yhdysvaltalaisesta politiikan tutkimuksesta jo vuosisadan vaihteessa, jolloin tieteenala institutionalisoitui uudella mantelella yliopistolliseksi oppiaineeksi. John W. Burgessin vertailevat tutkimukset Yhdysvaltain, Englannin, Saksan ja Ranskan valtiosäännöistä, Bernard Mosesin Latinalaiseen Amerikkaan kohdistunut tiivis tutkimustoiminta, Woodrow Wilsonin ja Lawrence A. Lowellin kiinnostus Englannin poliittista järjestelmää kohtaan sekä monien yhdysvaltalaisien tutkijoiden 'kenttätyö' Kiinassa ovat vain muutamia keskeisimpiä esimerkkejä tuon ajan tutkijoiden kiinnostuksesta vertailevaan politiikan tutkimukseen.

Toisen maailmansodan jälkeen kansainväliset suhteet aktualisoituivat kuitenkin Yhdysvalloissa uudella tavalla. Tämä heijastui myös politiikan tutkimukseen. Organisatorisesti erityisen vertailevan politiikan tutkimuksen kehittymiseen vaikutti Social Science Research Councilin

(SSRC) »Vertailevan politiikan tutkimuksen komitea», joka perustettiin vuonna 1954 ja jatkoi toimintaansa vuoteen 1967 (ks. esim. Waldo 1975, 68). Komitean ensimmäinen puheenjohtaja, Gabriel A. Almond, nousi itse erääksi uuden vertailevan politiikan tutkimuksen keskeisimmäksi puolestapuhujaksi. Almond perusteli vertailevan politiikan tutkimuksen tarvetta monissa kirjoituksissaan muun muassa poliittisilla argumenteilla. Vuonna 1956 julkaisemassaan artikkelissa hän kirjoitti:

»Our expectations of the field of comparative government have changed in at least two ways in the last decades. In the first place, as American interests have broadened to include literally the whole world, our course offerings have expanded to include the many areas outside of Western Europe-Asia, the Middle East, Africa and Latin America. Secondly, as our international interests have expanded and become more urgent, our requirements in knowledge have become more exacting. We can no longer view political crises in France with detached curiosity or view countries such as Indo-China and Indonesia as interesting political pathologies. We are led to extend our discipline and intensify it simultaneously.» (Almond 1956, 391.)

Uusi vertaileva politiikan tutkimus saikin käyttövoimansa yhtä hyvin fasismin ja kommunismin luomasta totalitarismin uhasta kuin yleisestä tarpeesta auttaa demokratiaa kehittymään maailman epävakaassa tilanteessa. Selvästi tämä on todettu Almondin yhdessä Sidney Verban kanssa kirjoittamassa *The Civic Culture* -teoksessa (1965), josta tuli yksi empiirisen vertailevan politiikan tutkimuksen klassikko:

»This is a study of the political culture of democracy and of the social structures and processes that sustain it. The faith of the Enlightenment in the inevitable triumph of human reason and liberty has been twice shaken in recent decades. The development of Fascism and Communism after World War I raised serious doubts about the inevitability of democracy in the West: and we still cannot be certain that the continental European nations will discover a stable form of democratic process suitable to their particular cultures and social institutions: nor can we more than hope that together they will discover a European democracy.» (Almond ja Verba 1965, 1.)

Politiikan tutkijan oli tietoisesti oltava valituksen sanansaattaja. Hän ei enää saanut olla ulkopuolinen tarkkailija, vaan hänen oli aktiivisesti osallistuttava edistämään järjen käyttöä yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemisessa (Almond ja Powell 1966, 331–332). Euroopan tilanne 1950-luvulla vaati parempaa tietoa kansalaisten poliittisista asenteista, jotta ennen kaikkea kommunismin kannatus saataisiin laskemaan (Almond, Cole ja Macridis 1955, 1043). Kehitysmaiden kohdalla taas kyse oli niiden epävarmasta tulevaisuudesta ja tutkijoiden olikin autettava niitä rakentamaan liberaalia demokratiaa kommunismin uhan alla (Kahin, Pauker ja Pye 1955, 1022).

Kehitysmaiden ongelmat koettiin vakavina senkin takia, että toisen maailmansodan jälkeen alkanut näiden maiden itsenäistyminen tapahtui nopeammin kuin ehkä oli odotettukaan. Vertaileva politiikan tutkimus oli tässä mielessä myös eurooppalaisen kolonialismin purkautumisen ilmentymä. Tutkimuksen kärjessä oli kuitenkin Yhdysvallat, maa, joka itse oli aikoinaan vapautunut eurooppalaisesta vallasta ensimmäisenä uutena kansakuntana. Toisen maailmansodan päättymisen ja vuoden 1954 väliseen aikaan sijoittuu alkanut siirtomaiden itsenäistymisprosessi ennen kaikkea Aasiassa, joka on aina kiinnostanut yhdysvaltalaisia politiikan tutkijoita (ks. esim. Fifield 1948). Lähi-Idässä itsenäistyvät tällöin Israel, Jordan, Libanon ja Syyria sekä Kaakkois-Aasiassa Bhutan, Burma, Ceylon, Filippiinit, Indonesia, Intia, Kambodza, Koreat, Laos ja Pakistan. Kun samaan aikaan kommunistit nousivat valtaan Kiinassa, ja kun Koreassa ja Vietnamin ajaututtiin lännen ja idän konfliktiin, ei vertailevan politiikan tutkimuksen tarpeelle poliittisista syistä ole tämänkään vuoksi ihmettelemistä.

Vertaileva politiikan tutkimus sai uuden kimokkeen 1960-luvun alussa kiihtyneestä siirtomaiden itsenäistymisestä. Nyt oli vuorossa Afrikka. Kuvaavaa on, että »Vertailevan politiikan tutkimuksen komitean» elinaikana, vuosina 1954–1967, maailmaan syntyi 46 uutta itsenäistä valtiota, pääasiassa Afrikkaan. Poliittisen stabiilisuuden ja uusien valtioiden poliittisen suuntautuneisuuden ohella nousivat nyt pakostakin esiin ennen kaikkea köyhyyden ja kehitykseen liittyvät ongelmat.

1970- ja 1980-luvuilla kiinnostus erityiseen valtioita lähtökohtanaan pitävään vertailevaan tutkimukseen kuitenkin laantui (Almond 1990,

244), vaikka se ei luonnollisestikaan menettänyt merkitystään. Vertaileva tutkimus vain institutionalisoitui ja laajentui siten, että yhä useammat politiikan tutkimuksen osa-alueet omaksuivat vertailevan otteen, oli sitten kyse kehitysmaiden eliiteistä, teollistuneiden maiden puoluelaitoksista tai korporatismista (Almond 1990, 244–253).

Tähän oli jälleen myös poliittiset syyt. Vaikka uusien itsenäisten valtioiden marssi maailmankartalle jatkui 1970- ja 1980-luvuillakin (vuosina 1968–1989 maailmaan syntyi 34 uutta itsenäistä valtiota), kyseessä olivat nyt lähinnä pienet Karibian meren ja Tyynen valtameren saarivaltiot. Niiden poliittisilla ongelmilla monikaan ei nähnyt suurta maailmanpoliittista merkitystä. Toisaalta, vaikka maailmanjärjestelmä koki monia muutoksia näinä kahtena vuosikymmenenä, se kuitenkin säilyi suhteellisen vakaana. Tuntuu siltä, että vasta 1990-luvulla tapahtunut sosialistisen maailmanjärjestelmän hajoaminen on uudestaan alkanut nostaa kiinnostusta makrotason vertailevaa politiikan tutkimusta kohtaan, nyt demokratisoitumisen näkökulmasta käsin.

Yhteenvetona tätä uusien valtioiden itsenäistymisprosessin ja vertailevan politiikan tutkimuksen kehityksen välistä yhteyttä voidaan kuvata seuraavilla sivuilla olevalla taulukolla. On kuitenkin selvää, ettei vertailevan politiikan tutkimuksen kehitykseen ole vaikuttaneet ainoastaan poliittiset tekijät, vaan kyse on ollut myös niiden ja tieteen sisäisten tekijöiden välisistä monimutkaisista suhteista.

2. Vertaileva politiikan tutkimus behavioralismin ja funktionalismin ilmentymänä

Vertailevan politiikan tutkimuksen synty omana erikoisalanaan ei johtunutkaan pelkästään maailmanpolitiikan muutoksista, vaan se sai vaikutteensa myös muotoutumassa olleesta politiikan behavioraalista tutkimuksesta (ks. esim. Pesonen 1972). Osana behavioraalista politiikan tutkimusta vertaileva tutkimusote oli välttämätön teorianmuodostuksen kannalta. Behavioralismin mukana vertailevaan politiikan tutkimukseen tuli myös teoreettista käsitteistöä, joka pyrki yleisyyteen erityisyyden sijaan. Vaikka esimerkiksi Almond itse korosti monien tutkimusotteiden rinnakkainolon mahdollisuutta, käytännössä kuitenkin esimerkiksi vanha aluetutkimustraditio jäi uusien tutkimussuuntausten varjoon.

Taulukko. Maailman itsenäiset valtiot 1. 7. 1993 maanosan ja itsenäistymisajankohdan mukaan luokiteltuina.¹

Aasia	Afrikka	Amerikka	Eurooppa	Oseania
<u>Ennen vuotta 1776 itsenäiset valtiot</u>				
Afganistan Iran Japani Kiina Nepal Oman Thaimaa	Etiopia		Espanja Monaco Portugali Ranska Ruotsi San Marino Sveitsi Tanska Venäjä Yhdistynyt kuningaskunta	
<u>1776–1847</u>				
	Liberia 1847	Yhdysvallat 1776 Haiti 1804 Paraguay 1811 Argentiina 1816 Chile 1818 Kolumbia 1819 Peru 1821 Brasilia 1822 Meksiko 1823 Uruguay 1825 Bolivia 1825 Ecuador 1830 Venezuela 1830 Costa Rica 1838 Honduras 1838 Nicaragua 1838 El Salvador 1839 Guatemala 1839	Hollanti 1815 Kreikka 1829 Belgia 1830	
<u>1848–1914</u>				
Saudi Arabia 1913		Kuuba 1898 Panama 1903	Italia 1861 Liechtenstein 1866 Luxemburg 1866 Romania 1871 Saksa 1871 Norja 1905 Bulgaria 1908 Albania 1912	Australia 1901 Uusi Seelanti 1907
<u>1915–1944</u>				
Mongolia 1921 Turkki 1923 Irak 1932	Egypti 1922	Dominikaaninen tasavalta 1924 Kanada 1931	Suomi 1917 Itävalta 1918 Puola 1918 Unkari 1918 Irlanti 1922 Vatikaani 1929 Islanti 1944	

Aasia	Afrikka	Amerikka	Eurooppa	Oseania
1945–1953				
Filippiinit 1946	Libya 1952			
Jordan 1946				
Libanon 1946				
Syyria 1946				
Intia 1947				
Pakistan 1947				
Israel 1948				
Etelä-Korea 1948				
Pohjois-Korea 1948				
Myanmar 1948				
Sri Lanka 1948				
Bhutan 1949				
Indonesia 1949				
Laos 1949				
Taiwan 1949				
Kambodza 1953				
1954–1967				
Kuwait 1961	Marokko 1956	Jamaika 1962	Kypros 1960	Länsi-Samoa 1962
Malesia 1963	Sudan 1956	Trinidad ja	Malta 1964	
Malediivit 1965	Tunisia 1956	Tobago 1962		
Singapore 1965	Ghana 1957	Barbados 1966		
	Guinea 1958	Guyana 1966		
	Benin 1960			
	Burkina Faso 1960			
	Gabon 1960			
	Kamerun 1960			
	Keski-Afrikan tasavalta 1960			
	Kongo 1960			
	Madagaskar 1960			
	Mali 1960			
	Mauritania 1960			
	Niger 1960			
	Nigeria 1960			
	Norsuunluu- rannikko 1960			
	Senegal 1960			
	Somalia 1960			
	Togo 1960			
	Tsad 1960			
	Zaire 1960			
	Etelä-Afrikka 1961			
	Sierra Leone 1961			
	Algeria 1962			
	Burundi 1962			
	Ruanda 1962			
	Uganda 1962			
	Kenia 1963			
	Malawi 1964			
	Sambia 1964			
	Tansania 1964			
	Gambia 1965			
	Botswana 1966			
	Lesotho 1966			

Aasia	Afrikka	Amerikka	Eurooppa	Oseania
1968–1989				
Mauritius 1968	Päiväntasaajan	Bahama 1973		Nauru 1968
Bahrain 1971	Guinea 1968	Grenada 1974		Fidzi 1970
Bangladesh 1971	Swazimaa 1968	Suriname 1975		Tonga 1970
Qatar 1971	Guinea Bissau 1974	Dominica 1978		Papua Uusi-Guinea
Yhdistyneet arabi-	Angola 1975	Saint Lucia 1979		1975
emiirikunnat 1971	Cape Verde 1975	Saint Vincent ja		Salomonsaaret
Seychellit 1974	Komoros 1975	Grenadiinit 1979		1978
Brunei Darussalam	Mosambik 1975	Antigua ja		Tuvalu 1978
1984	Sao Tome ja	Barbuda 1981		Vanuatu 1980
	Principe 1975	Belize 1981		
	Djibouti 1977	St. Kitts ja		
	Zimbabwe 1980	Nevis 1983		
1990–				
Jemen 1990	Namibia 1990		Kroatia 1991	Marshallinsaaret
Armenia 1991	Eritrea 1993		Latvia 1991	1991
Azerbaidzan 1991			Liettua 1991	Mikronesia 1991
Georgia 1991			Makedonia 1991	
Kazakstan 1991			Moldova 1991	
Kirgisia 1991			Slovenia 1991	
Tadzikistan 1991			Ukraina 1991	
Turkmenistan 1991			Valko-Venäjä 1991	
Uzbekistan 1991			Viro 1991	
			Bosnia ja	
			Hertsegovina 1992	
			Jugoslavia 1992	
			Andorra 1993	
			Slovakia 1993	
			Tsekinmaa 1993	

Lähde: The World Almanac and Book of Facts 1994. Funk & Wagnalls Corporation, Mahwah, New Jersey, 1993.

¹ Taulukko on luonnollisesti ongelmallinen. Asioiden yksinkertaistaminen tekee aina vääryyttä historialle. Useiden maiden kohdalla on vaikea sanoa täysin tarkkaan koska ne itsenäistyivät, johtuen muun muassa itsenäisyysjulistusten, mahdollisten itsenäisyystaistelujen ja lopullisen itsenäisyyden tunnustamisen välisistä ajallisista eroista. Varsinkin vanhan brittiläisen maailman yhteisön hajoamisen kohdalla on monia ongelmia, koska Britannian maailmanvalta on aikojen kuluessa pitänyt sisällään yhtä hyvin suoranaisia siirtomaita, protektoraatteja, siirtomaista muodostettuja dominioita sekä Kansainliiton mandaatti- ja YK:n huoltohallintoalueita. Lisäksi Britannia on vaikuttanut monien maiden asioihin vahvasti niitä koskaan virallisesti alistamatta valtansa alle (esim. Oman). Taulukossa on myös kuvattu menneisyyttä nykyisyyden perspektiivistä, jolloin maiden synty/itsenäistyminen on ajoitettu aikaan, jolloin ne saivat lähinnä nykyisen muotonsa (Saksan ja Italian synty on ajoitettu 1800-luvun yhdentymisprosesseihin, Itävallan ja Unkarin muodostuminen taas vuoteen 1918 kun vanha Itävalta-Unkarin keisarikunta hajosi, Tsekinmaan ja Slo-

vastian itsenäistyminen vuoteen 1993 kun tuo vuonna 1918 syntynyt valtioliitto hajosi, jne.). Itsenäistyminen on yleensä laskettu viimeisen vieraan valtion alaisuudesta vapautumisen mukaan, sillä poikkeuksella, ettei sotien aikana tapahtuneita miehityskausia ole otettu huomioon. Taulukko kuvaa siten ennen kaikkea länsimaisen kolonialismin purkautumista ja sen luomaa valtiorakennetta. Taulukon jaksottelukin on laadittu artikkelin tavoitteista käsin. Varsinainen jaksottelu alkaa eurooppalaisen siirtomaapolitiikan ensimmäisestä hajoamisprosessista, Yhdysvaltain itsenäistymisestä. Seuraava vedenjakaja on vuosi 1848, johon kiteytyy alkava eurooppalainen nationalismi. Maailmansodat ovat seuraavia luonnollisia virstanpylväitä. Toisen maailmansodan jälkeisessä luokittelussa on kuitenkin tehty osittain keinotekoinen jako vuosiin 1945–53, 1954–67 ja 1968–89. Peruste on poliittikan tutkimuksen kehityksessä. Keskimäinen jakso on näet sama kuin SSRC:n »Vertailevan politiikan tutkimuksen komitean» olemassaoloaika. 1990-luvun asettamisella viimeiseksi luokaksi on taas perusteensa reaalisosialismin purkautumisessa.

Vertailevan behavioraalisen politiikan tutkimuksen keskeiseksi teoreettiseksi lähestymistavaksi nousi strukturalistis-funktionalistinen viitekehys järjestelmän ja roolin käsitteineen (esim. Almond ja Powell 1966). Yhteiskunnalliset järjestelmät eivät muodostuneet yksilöistä ja instituutioista, vaan rooleista ja arvoista. Samalla korostettiin, että muodolliset valtiolliset instituutiot, kuten lainsäädäntöelimet ja tuomioistuimet, olivat hyvinkin erilaisia eri yhteiskunnissa, eikä niiden merkitys varsinkaan kehitysmaissa ollut niin tärkeä kuin kehittyneissä teollisuusmaissa.

Näkemäänsä ongelmaa strukturalistis-funktionalistinen lähestymistapa yritti ratkoa jakamalla poliittisen järjestelmän funktiot prosessifunktioihin (intressiartikulaatio- ja aggregaatio sekä päätöksentekofunktiot: sääntöjen tekeminen, soveltaminen ja oikeudellinen valvonta) sekä järjestelmän ylläpitofunktioihin (poliittinen sosialisatio ja rekrytointi sekä kommunikaatio) ja sitten tarkastelemalla, mitkä rakenteet hoitivat eri funktioita erilaisissa yhteiskunnissa (Almond ja Powell 1966). Ongelma oli vain se, että vaikka funktionalistit ilmoittivat haluavansa päästä eroon yhteiskuntatieteisiin usein sisältyvästä kulttuurisidonnaisuudesta, he eivät kuitenkaan siihen pystyneet. Kuten monet ovat huomauttaneet, Almondin ja Powellin päätöksentekofunktiot muistuttivatkin erehdyttävästi Yhdysvaltain virallista valtioideologiaa, vallan kolmijako-oppia. Intressiartikulaation- ja aggregaationkaan käsitteet eivät olleet sen ongelmattomampia, vaan kuvasivat selvästi länsimaista poliittista käytäntöä, eivätkä ottaneet huomioon sellaisia poliittisia järjestelmiä, joissa intressejä ei pidetty legitimeinä (Teune 1990, 48).

Monet tutkijat myös selvästi yliarvioivat entisten siirtomaiden länsimaistumista ja kuvittelivat poliittisen prosessin toimivan niissä samalla tavalla kuin lännessä. Traditionaalisen auktoriteettirakenteen (heimot) nähtiin olevan häviämässä ja kuviteltiin ihmisten vain odottavan mahdollisuutta päästä esittämään poliittisia vaateita (ks. esim. Kahin, Pauker and Pye 1955, 1025; 1026). Valtion kuviteltiin olevan näissä maissa muutoksen väline, joka yhdistäisi hajanaiset kulttuurit yhtenäisiksi kansakunniksi (Teune 1990, 41). Ehkä taustalla oli yhdysvaltalaisen politiikan tutkijoiden kuva omasta maastaan kansojen sulatuunina.

Tätä taustaa vasten behavioralismin ja vertai-

levan politiikan tutkimuksen yhteensulattamisessa on paradoksaalista, että behavioralistit halusivat korvata valtion käsitteen poliittisen järjestelmän käsitteellä. Kaksinkertainen paradoksi on sitten se, että he samalla ymmärsivät olemassa olevat valtiot poliittisina järjestelminä.

Valtio oli näet käsitteenä joutunut enenevän kritiikin kohteeksi Yhdysvalloissa. Sikäläiset politiikan tutkijat julistivat sen tieteenalan kannalta hyödyttömäksi ja halusivat korvata sen juuri poliittisella järjestelmällä. Valtio oli liian oikeudellinen ja instituutioihin viittaava käsite, kun taas poliittinen järjestelmä saatettiin määritellä kaikkina niinä vuorovaikutuksen muotoina, jotka liittyivät legitimiin fyysisen pakon käyttöön tai sillä uhkaamiseen yhteiskunnassa (esim. Almond ja Powell 1966, 16–19; toisenlaisesta painotuksesta ks. kuitenkin Easton 1965).

1960-luvun puolivälissä politiikan behavioraalinen tutkimus, ja sen mukana vertaileva tutkimus, joutui kuitenkin voimakkaan kritiikin kohteeksi. Edellä jo viitatus länsimaaisen harhan lisäksi vertailevaa politiikan tutkimusta syytettiin muun muassa vaikeuksista ymmärtää todellisuutta abstraktin käsitteistönsä takaa (esim. Hirschman 1970). Entistä enemmän siltä alettiin vaatia syvällisempää tietoa vertailtavista kulttuureista. Kuvaava on esimerkiksi Dennis Kavanaghin toteamus hänen analysoituaan yhdysvaltalaisen politiikan tutkijoiden Britanniaa käsitteleviä tutkimuksia, »comparison is difficult to do well, since it is rare for one person to know more than one society well and because the comparisons are time and culture-bound.» (Kavanagh 1974, 270.)

Kritiikillä oli varmasti oma osuutensa edellä viitattuun makrotason vertailevan politiikan tutkimuksen laantumiseen Yhdysvalloissa 1960-luvun loppupuolelta lähtien. Vertaileva politiikan tutkimus kehittyikin 1970- ja 1980-luvuilla suhteellisesti ottaen voimakkaammin Euroopassa, jossa integraatioprosessi oli luonut otollisen maaperän erityiselle »rakenteelliselle vertailevalle politiikan tutkimukselle» (McKay 1991, 465), joka oli »älyllisesti agnostinen» siinä mielessä, ettei se vannonut suurien teorioiden nimeen, vaan pyrki ainoastaan induktiivisesti ja empiirisesti vertailemaan eri poliittisia järjestelmiä.

Vertailevan politiikan tutkimuksen nykytilaa luonnehtiikin enemmän käsitteellinen empirismi kuin pyrkimys ilmiöiden teoreettiseen hahmottamiseen. Teoreettisen vertailevan politiikan tutki-

muksen suosiota on myös vähentänyt 1970-luvun valtioteoreettisen keskustelun korvautuminen postmodernistisilla ajattelutavoilla, jotka ovat saaneet monet tutkijat korostamaan paikallista ja ainutkertaista sekä kääntäneet huomion psyyken ja eksistenssin ongelmiin. Kansainvälistyvä maailma vaatii kuitenkin palaamista teoreettisempiiriseen makrotason vertailevaan politiikan tutkimukseen. Lähtökohtana voi tällöin olla strukturalistis-funktionalistista lähestymistapaa vastaan esitetty kritiikki, kuitenkin siten, että hyväksytään tuon ajattelutavan peruslähtökohta: politiikan sitominen yhteiskunnallisesti välttämättömiin prosesseihin.

3. Vertailevan politiikan tutkimuksen ydin: politiikka ja valtio

Vertailevan politiikan tutkimuksen kannalta on olennaista mitä vertaillaan ja minkä suhteen vertaillaan. Ongelmaksi muodostuu tällöin politiikan ja valtion keskinäissuhteen määrittäminen. Poliittikka sinänsä voidaan ymmärtää monella tapaa ja sille voidaan antaa erilaisia määreitä, mutta yhteiskuntatieteellisten määritelmien pitää pyrkiä myös mahdollisimman hyvin jäsentämään tutkimaansa todellisuutta. Tällöin erilaisten käsitteiden on oltava loogisesti yhteensopivia toistensa kanssa.

Poliittikka onkin hyödyllistä ymmärtää prosessina, jonka avulla yhteiskunnalliset toimijat pyrkivät edesauttamaan omien tarpeidensa, arvojensa ja etujensa, yleensä tavoitteidensa, toteuttamista tilanteessa, jossa nuo tavoitteet ovat ristiriidassa muiden toimijoiden tavoitteiden kanssa (ks. tarkemmin Berndtson 1992, 24–28). Tässä mielessä poliittikkaa on olemassa kaikissa yhteiskunnissa, mutta poliittiset prosessit voivat olla luonteeltaan erilaisia. Ne riippuvat yksilöiden tavoitteista, näiden tavoitteiden luonteesta sekä niistä yhteiskunnallisista olosuhteista ja mekanismeista, joiden avulla tavoitteita toteutetaan. Joissakin yhteiskunnissa länsimaisen individualistisen politiikan intressejä ei ehkä pidetä legitimeinä, mutta näissäkin yhteiskunnissa ihmisten toiminta jäsentyy joidenkin periaatteiden mukaan.

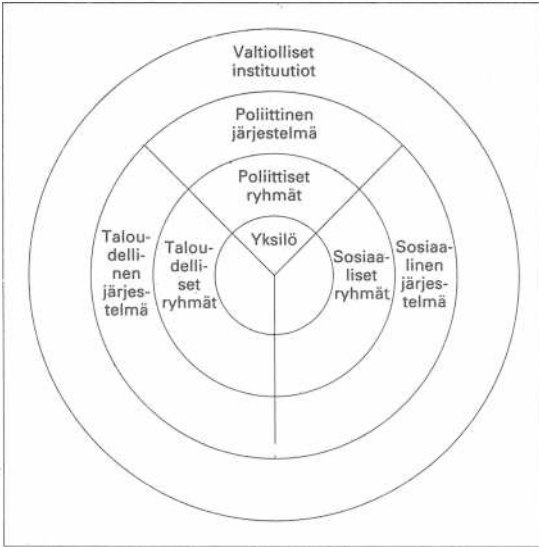
Poliittikka erilaisten tavoitteiden välisiin konflikteihin liittyvänä toimintana vaatii kuitenkin aina vähintään kaksi osapuolta. Nuo osapuolet muodostavat yhteisön, jossa tavoitteet ratkaistaan

erilaisin keinoin. Sääntelemättömässä yhteisössä keinot voivat perustua puhtaasti voimaan ja väkivaltaan (vrt. kansainvälinen politiikka ja maailmanyhteisö), mutta useimmiten yhteisöt pyrkivät sääntelemään niissä piileviä konflikteja muiden keinojen avulla. Valtioiden on tässä mielessä kehittyneitä yhteisöjä ja ne ovatkin nyky-yhteiskuntien keskeisimpiä poliittisen toiminnan näytämöitä. Valtiolla voidaan tällöin tarkoittaa julkista tilaa, jossa tehdyt päätökset koskevat periaatteessa kaikkia tuon tilan toimijoita (ks. tarkemmin Berndtson 1992, 36–40). Max Weberin määritelmä nykyaikaisesta länsimaisesta valtiosta ihmisyhteisönä, joka (onnistuneesti) vaatii itselleen fyysisen väkivallan legitiimin käytön monopolia tietyllä alueella (Weber 1967, 77), onkin edelleen käyttökelpoinen politiikan tutkimuksen lähtökohhta. Valtioiden on alueellisia yhteisöjä, joita hallitaan valtiollisten instituutioiden kautta, johon vuorostaan tarvitaan resursseja ja erityistä henkilöstöä. Kaikkien poliittisten yhteisöjen ei kuitenkaan tarvitse olla tässä mielessä valtioita, vaan yhteisö voi olla myös rajoiltaan avoin ja sitä voidaan hallita enemmän sosiaalisten (esim. suku) kuin valtiollisten instituutioiden kautta.

Poliittikan tutkimuksessa politiikka ja valtio on kuitenkin aina suhteutettava muihin yhteiskunnan kannalta välttämättömiin prosesseihin. Jürgen Habermasia mukaellen (vrt. esim. Habermas 1966; ks. myös Berndtson 1971) voidaan politiikan rinnalla pitää työtä ja symbolista interaktiota kolmena prosessina (tai välineenä), jotka ovat olemassa eri muodoissa kaikissa ihmisten muodostamissa yhteisöissä. Työ on välttämätön yhteiskunnallisen uusintamisen väline, jota ilman yhteiskunnat eivät voi jatkaa olemassaoloaan. Symbolinen interaktio taas liittyy kommunikatioon, kieleen ja ymmärtämiseen, jotka kaikki ovat välttämättömiä ihmisten väliselle vuorovaikutukselle. Nämä kolme yhteiskunnan perusprosessia jakavat eri yhteisöt kolmeen järjestelmään seuraavan sivun kuvion muodossa (Berndtson 1992, 46).

Yhteiskunnan keskipisteessä ovat konkreettiset yksilöt, joiden toiminta suuntautuu sekä talouteen, sosiaaliseen että poliittiseen järjestelmään joko työn, symbolisen interaktion tai politiikan muodossa. Yksilö on aina kokonaisuus, mutta yhteiskunnallisen toiminnan jakautuminen eri alueisiin määrittää hänen ajatteluaan ja suuntaa hänen toimintaansa. Yksilön ja yhteiskunnan

Kuvio. Valtion ja yhteiskunnan kokonaisjäsenyys.

väliin sijoittuvat erilaiset ryhmät, joihin yksilö kuuluu ja joiden toiminnasta muodostuu yhteiskunnan yksityinen alue (esim. puolueet poliittisessa järjestelmässä, yritykset taloudellisessa järjestelmässä ja perhe sosiaalisessa järjestelmässä). Tässä mielessä on hedelmällistä kutsua kuvion kolmea järjestelmää kansalaisyhteiskunnaksi.

Kansalaisyhteiskunnan vastapoolina on kuitenkin kehittyneissä yhteisöissä valtio, jonka keskeinen määre on julkinen. Toisaalta julkinen ja yksityinen ovat suhteellisia käsitteitä. Kuten John Dewey on todennut, »...the line between private and public is to be drawn on the basis of the extent and a scope of the consequences of acts which are so important as to need control» (Dewey 1954, 15). Nyky-yhteiskunnissa politiikka onkin itse asiassa jatkuvaa taistelua julkisen ja yksityisen suhteesta.

Poliitiikan kannalta voidaan puhua kansalaisyhteiskunnan poliittisesta järjestelmästä, jossa yksilöt ja ryhmät toimivat yksityisen logiikan mukaan (pyrkien vaikuttamaan julkiseen). Valtio on tällöin luonnollisesti osa poliittista järjestelmää laajassa mielessä, mutta juuri yksityisen ja julkisen välisen suhteen korostamiseksi on hyvä tehdä selvä ero kansalaisyhteiskunnan poliittiseen järjestelmään ja valtioon. Kansalaisyhteiskunnan poliittinen järjestelmä kuitenkin poikkeaa talou-

dellisesta ja sosiaalisesta järjestelmästä yhdessä ratkaisevassa kohdassa. Se on nimittäin kahta muuta järjestelmää suhteessa valtioon välittävä kansalaisyhteiskunnan osajärjestelmä. Valtion sääntelyn kohteina ovat ennen kaikkea talous ja sosiaalinen. Vaikka myös näistä järjestelmistä voidaan vaikuttaa suoraan valtioon, kehittyneissä poliittisissa järjestelmissä nuo vaikutusyritykset kulkevat kuitenkin poliittisen järjestelmän kautta.

Näillä käsitteillä voidaan systemaattisesti pyrkiä vertailemaan erilaisia valtioita. Koska poliittinen järjestelmä merkitsee institutionalisoitua kansalaisyhteiskunnan vaikutusta valtioon, voidaan kansalaisyhteiskunnan poliittisesta järjestelmästä laajassa mielessä puhua vasta suhteellisen myöhään. Se voidaan itse asiassa samaistaa demokratiaan. Ennen demokraattisten yhteiskuntien muodostumista valtion ja kansalaisyhteiskunnan suhde olikin yksipuolinen (tosin valtion ote kansalaisiin ei ulottunut kaikille elämänalueille). Kuvion käsitteiden avulla voidaan verrata myös eri yhteiskuntien tapaa huolehtia yhteiskunnallisista tehtävistä. Joissakin valtioissa suuri osa yhteiskunnallista toimintaa keskittyy esimerkiksi edelleen sosiaaliseen järjestelmään.

Edellä luonnosteltu viitekehys vertailevaa politiikan tutkimusta varten on siinä mielessä avoin, että se tarjoaa mahdollisuuden vertailla myös erilaisuutta. Samalla se vaatii perehtymistä kunkin vertailtavan valtion kulttuuriin. Korostettaessa politiikkaa yksilöistä lähtevänä tavoitteellisena toimintana, vertailevan politiikan tutkimuksen on lähdettävä liikkeelle poliittisten toimijoiden tavoitteista. Näitä ei kuitenkaan voi määritellä yhden kulttuurin poliittisten ja yhteiskunnallisten arvojen tai etujen perusteella, vaan eri kulttuureja on tulkittava niiden omista lähtökohdista käsin.

Näin hahmoteltu vertailevan politiikan tutkimuksen strategia eroaa oleellisesti aikaisemmasta vertailevasta politiikan tutkimuksesta. Keskeinen osa sitäkin oli poliittisen kulttuurin tutkimus, mutta tällöin poliittinen kulttuuri määriteltiin pelkästään kansalaisten arvojen ja asenteiden avulla (esim. Almond ja Verba 1965). Poliittiseen kulttuuriin kuuluu kuitenkin ideologian ohella aina myös toiminta (ja myös yhteiskunnan rakennetut ideologiaa ja toimintaa ohjaavana muotona).

Kuvaavaa onkin, että arvoista konstruoidun poliittisen kulttuurin huomattavin puolestapuhuja, Gabriel A. Almond, on yrittänyt kiistää toi-

minnan osana kulttuuria väittämällä, että »separating the psychological dimension from the behavioral one enables us to ascertain what these relationships really are. Failure to separate them prevents us from exploring the complexities of the relation between political thought and action» (Almond 1990, 144–145). Argumentti ei ole kuitenkaan vakuuttava, sillä vaikka on tärkeää erottaa ajattelu ja toiminta, ajattelun ymmärtäminen poliittiseksi kulttuuriksi on vain sekoittavaa ja selvempää olisikin käyttää tarvittaessa pelkästään ideologian, arvojen, asenteiden ja/tai mielipiteiden käsitteitä.

Hyvä esimerkki kulttuurista ideologian ja toiminnan ykseytenä on Stuart Millerin kirja »Understanding Europeans» (1990), jossa Miller vertaa amerikkalaista ja eurooppalaista kulttuuria amerikkalaisin silmin kiinnittämällä huomionsa eurooppalaisten ajatuksiin ja tapaan toimia. Taus-taa eurooppalaisen ja amerikkalaisen kulttuurin eroille Miller etsii eräänlaisesta psykohistorias-ta. Euroopan historia jatkuvine sotineen, alueiden valloituksineen ja nälänhätineen on omalta osaltaan muokannut eurooppalaista mentaliteet-tia. Kun tähän on yhdistynyt kristinuskon suvaitsemattomuus ja yhteiskuntien pitkäaikainen ohjautuvuus ylhäältäpäin, seurauksena on ollut elitismia ja ihmisten vapaan keskinäisen kommuni-kaation esteitä. Eurooppalaiset ovatkin aggressiivisia, sulkeutuneita, alati puolustuskannalla olevia, salailuun ja disillusionismiin taipuvaisia sekä epäluuloisia muiden motiiveja kohtaan. Nämä piirteet näkyvät niin verbaalisessa käytök-sessä kuin ulkoisessa esiintymisessäkin (esim. pukeutuminen). Eurooppalaisille on lisäksi tyy-pillistä pyrkimys hierarkioihin, muista erottautu-miseen ja muutoksen pelko. Nämä piirteet näky-vät myös pyrkimyksissä täydellisyyteen ja sys-teemeihin.

Amerikkalaisia taas luonnehtii Millerin mu-kaan paljolti näiden piirteiden vastakohdat, hy-vässä ja pahassa. Amerikkalaiset ovat esimerkiksi näennäisen pinnallisia. He uskovat vakaasti jär-jen kykyyn ratkaista kaikki ongelmat, keskuste-luun sekä konsensuksen löytymiseen. Amerikka-laiset ovat aina olleet uuden ajan beduineja, jot-ka uudelle mantereelle heitettyinä ovat olleet pakotettuja liikkumaan ja turvautumaan toisiinsa. 'Historiattomuus' on luonut tunteen omasta itses-tä muutoksen keskipisteenä ja tulevaisuus on aina tuntunut menneisyyttä tärkeämmältä.

Voidaan tietenkin kysyä, onko tällä merkitys-tä eurooppalaisen ja amerikkalaisen politiikan ymmärtämiselle. Vastaus on kuitenkin kyllä, sillä nämä piirteet selittävät myös paljon poliittisen toiminnan eroja näillä kahdella mantereella. Nuo erot ulottuvat myös itse valtiollisten järjestelmi-en rakenteisiin ja toimintaan. Koska amerikka-laiset eivät usko yhdenmukaisiin järjestelmiin, mutta eurooppalaiset pyrkivät niihin, kumpien-kin on vaikea ymmärtää toisiaan. Amerikkalai-nen politiikka on monessa mielessä kaoottista ja eri hallinnolliset järjestelmät poikkeavat toisis-taan. Eri kaupunkien hallinto on erilaista, osavaltioissa on erilaisia sääntöjä poliittiselle toiminnalle, jne. Eurooppalaiset sen sijaan pyrkivät aina hierarkiseen yhdenmukaisuuteen. Hyvänä esi-merkkinä on Euroopan unionin usein pikkutarka direktiivien muotoilu, subsidiariteetti-periaat-teesta huolimatta.

4. Valtioiden historiallinen luonne

Viitekehyksen käyttökelpoisuutta voidaan myös perustella tarkastelemalla ensin lyhyesti nykyisen valtioiden muodostumisprosessia sekä sen jäl-keen niitä paineita, joita niihin nykyään kohdis-tuu. Kansallisvaltiot, tai pikemminkin territoriaaliset valtiot (Braudel ym. 1992, 24), ovat suhteellisen myöhäinen historian kehitysvaihe. Itse asiassa territoriaalisten valtioiden aika alkoi vasta 1700-luvun puolivälissä. Esimerkiksi keskiaikai-nen Eurooppa muodostui rajoiltaan epätarkoista yhteisöistä, jotka olivat muodostuneet joidenkin hallitsijasukujen ympärille (Strayer 1966, 17–18). Näistä kehittyivät ensin kaupunkivaltiot, Venet-sia, Antwerpen, Genova, Amsterdam, jne. Lon-too oli sitten ensimmäinen kaupunkiin perustu-nut keskus, joka yhdisti koko maan, Englannin, yhtenäiseksi valtiolliseksi järjestelmäksi 1700-lu-vun puolivälissä.

Siirtymistä kaupunkivaltioista territoriaalisiin valtioihin voidaan kutsua maailmanhistorian »toi-seksi transformaatioksi» (Dahl 1989, 1–2). Sama-prosessiin ajoittuu myös eurooppalaisen kulttuurin levittäytyminen ympäri maailman. 1900-luvun alussa eurooppalainen maailma kat-toikin 74% maapallon maa-alasta (Braudel ym. 1992, 141–42) ja se yhdisti territoriaalisten val-tioiden puristukseen lukemattomia kulttuurises-ti erilaisia yhteisöjä. Näin tapahtui myös Euroop-passa, jossa varsinkin Itävalta-Unkari ja Venäjä

pitivät sisällään lukemattomia kansallisuuksia. Onkin todettu, että tiukka kansallisvaltiollisen periaatteen noudattaminen olisi 1800-luvulla johtanut jo Euroopassakin maanosan jakautumiseen ainakin yli sataankahteenkymmeneen valtioon (Braudel ym. 1992, 77).

Eri kansallisuuksista koostuvien territoriaalisten valtioiden hajoaminen alkoi ensimmäisestä maailmansodasta ja tämä lukuisiin kansallisuuksiin perustuvien valtioiden hajoamisprosessi jatkuu edelleen. Valtiot ovatkin aina poliittisia konstruktioita. Varsinkin eurooppalainen kolonialismi on luonut valtiollisia rakenteita, jotka eivät ole millään lailla luonnollisia. Ennen kaikkea Afrikassa valtionmuodostus on tapahtunut pääsääntöisesti kolonialismin perintönä. Rubert Emerson (1966, 100–101) on kuvannut miten englantilaiset päättivät pitää esimerkiksi Nigerian yhtenä valtiollisena muodostelmana, vaikka se olisi voitu jakaa etnisyyden perusteella vähintään kolmeen eri valtioon. Samaan aikaan ranskalaiset omaksuivat omien länsi- ja päiväntasaajan Afrikan federaatioidensa kanssa päinvastaisen strategian ja niistä muodostettiin 12 eri valtiota, vaikka yhtä hyvin niistä olisi Nigerian esimerkin mukaan voitu tehdä suurempia kokonaisuuksia.

Koska valtiot ovat poliittisia konstruktioita, nykyiset valtiotkaan eivät tule pysymään ennallaan. Tällä hetkellä maailmassa on 190 itsenäistä valtiota. Tämän rinnalla on kuitenkin muistettava, että maailmassa puhutaan nykyäänkin noin 5000 eri kieltä ja on olemassa yli 200 kieltä, joita puhuu kutakin vähintään miljoona ihmistä. Onkin oletettavaa, että pyrkimykset luoda uusia itsenäisiä valtioita tulevat edelleen jatkumaan (Knight 1985, 269).

Toisaalta tämän jatkuvan hajoamisprosessin rinnalle on noussut uudenlaisia valtioiden integraatiopyrkimyksiä. Tämän taustalla on kansainvälistymisprosessi, joka tällä hetkellä muuttaa kansallisvaltioiden asemaa. Taloudellisen järjestelmän kannalta yritysten toimintastrategioiden muodostuminen entistä globaalisimmiksi on merkinnyt tuotannon ja työpaikkojen voimakasta siirtymistä sekä maiden sisällä että maasta toiseen. Kuvaavaa on, että 1990-luvun alussa on maailmassa laskettu olleen noin 37 000 monikansallista yritystä, joista noin 24 000:n päämaja sijaitsi 14:ssä kehittyneimmässä maassa. Vuonna 1970 viimeksi mainittu luku oli 7000 (UNCTAD 1993, 99). Tässä tilanteessa alueet ja valtiot joutuvat

entistä voimakkaammin kilpailemaan yrityksistä. Seurauksena on ollut epätasaista kehitystä, paineita vähän ammattitaitoa vaativien töiden palkkatason alentamiseen sekä kehitystä osissa kehitysmaita ja yhteiskunnan uudenlaista jakautumista teollisesti kehittyneissä maissa.

Esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa kehitys tässä suhteessa on edennyt pisimmälle, teolliset tuotantolaitokset ovat siirtyneet maan rajojen ulkopuolelle kiihtyvään tahtiin 1970-luvulta alkaen. Kuten maan nykyinen työministeri Robert Reich (1993) on todennut, osittain tästä on ollut seurauksena työnantajien pyrkimys supistaa työvoimaa teollisuudessa ja työpaikkojen kasvu laajassa mielessä on tapahtunutkin ainoastaan matalapalkkaisilla palvelualoilla. Yhdysvallat onkin jakautunut entistä enemmän kahtia, perinteellisen keskiluokan ollessa katoava yhteiskuntaluokka. Maahan on muodostunut oma sisäinen 'kolmas maailma', jolta rikkaat pyrkivät suojautumaan mahdollisuuksiensa mukaan.

Se mikä on tapahtunut Yhdysvalloissa, uhkaa myös muita teollisesti kehittyneitä valtioita. Kansainvälinen kilpailu tulee entisestäänkin kiristymään sosialistisen maailmanjärjestelmän katoamisen myötä. Tässä tilanteessa valtiot menettävät entistä enemmän kykyään harjoittaa rationaalista talouspolitiikkaa ja valtioiden kyky vastata uuteen tilanteeseen tulee paljolti riippumaan niiden asemasta maailmanjärjestelmässä ja niiden sisäisistä valtasuhteista.

Toisaalta valtiot ovat menettäneet merkitystään myös sosiaalisen järjestelmän kannalta. Kuten edellä jo todettiin, etnisyyden tulee olemaan tulevaisuudessakin kansallisvaltioita hajottava tekijä. Samaan aikaan kuitenkin monet muut tekijät luovat maapallonlaajuista yhtenäistä kulttuuria. Maailman kielijärjestelmä on selvästi keskittymässä erityisiin alueellisiin järjestelmiin, jotka toimivat kansallisten kielten rinnalla kommunikation välineenä (Swaan 1993). Satelliitti- ja kaapelitelevisio yhdistävät nykyään maailman aivan eri lailla kuin koskaan aikaisemmin, eikä tätä informaatiotulvaa voi enää kontrolloida rajoilla. CNN:n esimerkki on tästä tietenkin hyvä esimerkki. Television ohella informaatiota edistävät faxit ja tietokoneverkot. Internet yhdistää tällä hetkellä 1,3 miljoonaa tietokonetta/verkkoa ja sillä on noin 30 miljoonaa käyttäjää yli neljässäkymmenessä maassa (Cooke ja Lehrer 1993). Ihmiset myös matkustavat nykyään entistä

enemmän. Turismista on tullut maailman suurin teollisuusala ja ihmisten tarve kokea ja tutustua vieraisiin kulttuureihin saattaa johtaa jopa poliittisiin kriiseihin (ks. esim. Urry 1990, 156).

Näistä tekijöistä johtuen kansallisvaltiot tulevat väistämättömästi muuttamaan luonnettaan. Euroopan integraatioprosessi on vain yksi esimerkki siitä, mitä maailmassa on tällä hetkellä tapahtumassa. Maapallon alue poliittisesti organisoituna tilana on aina ollut jatkuvan uudelleenjärjestelyn kohteena ja tulee olemaan jatkossakin. Vertailevan politiikan tutkimuksen tulee ottaa tämä huomioon. Yhden mahdollisuuden siihen tarjoaa tässä artikkelissa hahmoteltu viitekehys, koska sen valtiokäsité on joustava eikä välttämättä pitäydy kansallisvaltioiden logiikassa. Valtioista onkin ehkä jälleen muodostumassa todellisia monikansallisia federaatioita. Nyt kuitenkin yhteisiin arvoihin ja intresseihin, eikä pakkoon, perustuen. Ei olisi mahdotonta, että kyseessä ovat myös ensimmäiset merkit maailmanhistorian »kolmannesta transformaatiosta».

5. Vertailevan politiikan tutkimuksen haasteet

Vertailevan politiikan tutkimuksen kannalta kehitys on merkinnyt ainakin kahta asiaa. Ensinnäkin nykyiset territoriaaliset valtiot ovat menettäneet kykyään kontrolloida omaa tulevaisuuttaan. Toiseksi erilaiset kansainväliset vaikutukset kulkevat nykyään maasta toiseen sellaisella vauhdilla, ettei niitä voi enää erottaa toisistaan. Kulttuurit muokkavat koko ajan toisiaan tuottaen uusia odottamattomia kombinaatioita.

Tätä kehitystä ei voi ymmärtää suhteuttamalla valtioiden erilaisuutta koko maailmanjärjestelmän kehitykseen. Onkin vaikea puhua valtiosta sinänsä. Valtioiden poliittiset suhteet ovat kulttuuriselta koostumukseltaan erilaisia, niiden tehtävät vaihtelevat ja ne tarjoavat erilaisia mahdollisuuksia poliittiseen toimintaan. On monessa mielessä harhaanjohtavaa puhua yhtäaikaan Kiinasta ja Tuvalusta valtioina, muuten kuin teoreettisessa mielessä. Eivät kaikki nykyiset valtiot ole edes alueeltaan täsmällisesti määriteltävissä. Esimerkiksi Brasiliassa on valtavat rajavyöhykkeet, joista kukaan ei tiedä kenen nuo maat ovat. Onkin varsin todennäköistä, että bolivialaiset ovat tunkeutuneet useita satoja kilometrejä Brasilian alueelle (Braudel ym. 1992, 142).

Valtioita ei pitäisikään koskaan verrata suoraan keskenään, vaan ainoastaan suhteessa maailmanjärjestelmään ja sen kautta toisiinsa. Valtioiden välisillä suhteilla on aina merkityksensä yksittäisten valtioiden sisäisille prosesseille. Tässä prosessissa valtio muodostaa välittävän tekijän kansallisen ja kansainvälisen välille (vrt. Alapuro 1985, 93). Tässä artikkelissa luonnosteltua vertailevan tutkimuksen ideaa onkin täydennettävä kansainvälisen järjestelmän rakenteellisen analyysin avulla.

Toisaalta tuo rakenne ei muodostu ainoastaan valtioista, vaan myös niiden alaryhmistä -ja kulttuureista. Yksi vanhan vertailevan politiikan tutkimuksen peruslähtökohtahan oli, että valtio olisi kehitysmaissa muutoksen aivot, joka yhdistäisi eri alakulttuurit toisiinsa niinkuin oli tapahtunut kehittyneissä teollisuusmaissa. Tästä johtuen vertaileva politiikan tutkimus vältteli nationalismin tutkimista (Teune 1990, 39–41). Eikä strukturalistis-funktionalistinen lähestymistapa antanut siihen mahdollisuuksiakaan. Sen sijaan edellä hahmoteltu kulttuureihin ja yhteiskunnan osaluksiin perustuva viitekehys mahdollistaa juuri etnisyyden ottamisen huomioon eri maita tutkittaessa. Kyse voi olla tällöin yhtä hyvin kielestä, rodusta tai kansallisesta alkuperästä, joilla kaikilla on tärkeä merkitys pyrittäessä jakamaan nykymaailman poliittista tilaa. Valtioiden on aina myös hajautettava kulttuurisiin osiinsa ja tätä kautta sidottava ne toisiinsa.

Yhteiskunnallisen toiminnan perusprosesseihin ja erilaisiin poliittisiin kulttuureihin perustuva vertaileva politiikan tutkimus ei ole helppoa. Sille ei voida antaa tarkkoja menetelmällisiä sääntöjä. Se voidaan mieltää ennen kaikkea dialogiksi eri kulttuurien välillä, jonka avulla voidaan edetä yhä syvempään näiden kulttuurien ymmärtämiseen. Tutkimuksen tavoitteena voidaan kuitenkin edelleen yhtyä Gabriel A. Almondin vaatimukseen demokratian edistämisestä maailmassa. Ehkä tähän voisi tosin lisätä vielä oikeudenmukaisuuden ja hyvinvoinnin.

LÄHTEET

- Alapuro, Risto (1985): *Interstate Relationships and Political Mobilization in the Nordic Countries: A Perspective*, teoksessa R. Alapuro, M. Alestalo, E. Haavio-Mannila ja R. Väyrynen (toim.), *Small States*

- in *Comparative Perspective. Essays for Erik Allardt*. Norwegian University Press, Oslo, s. 93–107.
- Almond, Gabriel A. (1956): Comparative Political Systems. *The Journal of Politics* 18:3, s. 391–409.
- Almond, Gabriel A. (1990): *A Discipline Divided. Schools and Sects in Political Science*. SAGE, Newbury Park.
- Almond, Gabriel A; Cole, Taylor ja Macridis, Roy C. (1955): A Suggested Research Strategy in Western European Government and Politics. *American Political Science Review* 49:4, s. 1042–1049.
- Almond, Gabriel A. ja Powell, Jr., G. Bingham (1966): *Comparative Politics: A Developmental Approach*. Little, Brown and Company, Boston.
- Almond, Gabriel A. ja Verba, Sidney (1965): *The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Little, Brown and Company, Boston.
- Berndtson, Erkki (1971): Emansipatorisesta tiedonintressistä ja sen suhteesta politiikan tutkimukseen. *Politiikka* 13:1, s. 10–26.
- Berndtson, Erkki (1992): *Politiikka tieteenä. Johdatus valtio-opilliseen ajatteluun*. VAPK-kustannus, Helsinki.
- Braudel, Fernand ym. (1992): *Eurooppa*. Vastapaino, Tampere.
- Cooke, Kevin ja Lehrer, Dan (1993): The Whole World Is Talking. *The Nation* 12.7.1993, s. 60–64.
- Dahl, Robert A. (1989): *Democracy and Its Critics*. Yale University Press, New Haven.
- Dewey, John (1954): *The Public and Its Problems*. The Swallow Press, Chicago.
- Easton, David (1965): *A Systems Analysis of Political Life*. John Wiley & Sons, New York.
- Emerson, Rupert (1966): Nation-Building in Africa, teoksessa K.W. Deutsch ja W.J. Foltz (toim.), *Nation-Building*. Atherton Press, New York, s. 95–116.
- Habermas, Jürgen (1966): Knowledge and Interest. *Inquiry* 9:4, s. 285–300.
- Fifield, Russell H. (1948): The Postwar World Map: New States and Boundary Changes. *American Political Science Review* 42:3, s. 533–541.
- Hirschman, Albert O. (1970): The Search for Paradigms as a Hindrance to Understanding. *World Politics* 22:3, s. 329–343.
- Kahin, George Mct.; Pauker, Guy J. ja Pye, Lucian W. (1955): Comparative Politics of Non-Western Countries. *American Political Science Review* 49:4, s. 1022–1041.
- Kavanagh, Dennis (1974): An American Science of British Politics. *Political Studies* 22:3, s. 251–270.
- Knight, David B. (1985): Territory and People or People and Territory? Thoughts on Postcolonial Self-Determination. *International Political Science Review* 6:2, s. 248–272.
- McKay, David (1991): Is European Political Science Inferior To or Different From American Political Science. *European Journal of Political Research* 20:3–4, s. 459–466.
- Miller, Stuart (1990): *Understanding Europeans*. John Muir Publications, Santa Fe.
- Pesonen, Pertti (1972): Behavioraalinen ja vertaileva politiikan tutkimus. *Politiikka* 14:3, s. 238–249.
- Reich, Robert (1993): Curing America's Income Infection. *New Perspectives Quarterly*, Spring 1993.
- Strayer, Joseph R. (1966): The Historical Experience of Nation-Building in Europe, teoksessa K.W. Deutsch and W.J. Foltz (toim.), *Nation-Building*. Atherton Press, New York, s. 17–26.
- Swaan, Abram De (1993): The Emergent World Language System: An Introduction. *International Political Science Review* 14:3, s. 219–226.
- Teivainen, Teivo (1994): Kansainvälinen valuuttarahasto ja globaalien harvinaisten pyhittäminen. *Politiikka* 36:1, s. 11–29.
- Teune, Henry (1990): Comparing Countries: Lessons Learned, teoksessa Else Øyen (toim.), *Comparative Methodology. Theory and Practice in International Social Research*. Sage, Lontoo, s. 38–62.
- UNCTAD (1993): World Investment Report 1993: Transnational Corporations and Integrated International Production. An Executive Summary. *Transnational Corporations* 2:2, s. 99–123.
- Urry, John (1990): *The Tourist Gaze. Leisure and Travel in Contemporary Societies*. Sage, Lontoo.
- Waldo, Dwight (1975): Political Science: Tradition, Discipline, Profession, Science, Enterprise. Teoksessa F.I.Greenstein ja N.W.Polsby (toim.), *Handbook of Political Science*, vol. 1. Addison-Wesley, Reading, Mass, s. 1–130.
- Weber, Max (1967): *From Max Weber. Essays in Sociology* (toimittanut H.H. Gerth ja C.W.Mills). Routledge & Kegan Paul, Lontoo.